Refik YALUR¹

TİPOGRAFİK TASARIMDA KULLANILAN YAZI KARAKTERİNİN ÖNEMİ²

Özet

Bulunuşu, tarih öncesi devirlerin kapanıp yeni bir çağın başlangıcını sağlayacak kadar önemli olan yazı, günümüze gelene kadar oldukça büyük değişimlere uğramıştır. Tarihte bu derece büyük bir önemi olan yazı, sanat tarihinde tipografiye dönüşmüş ve grafik tasarımın ayrı bir dalı olarak incelenecek niteliğe sahip olmuştur. Yazının bulunmasıyla ortaya çıktığını söylemenin yanlış olmayacağı tipografi; font, punto, renk ve boşluk gibi unsurlarla oluşturulan formdur. Tipografi, içeriği sadece yazı olan bir görsel ve resim olarak da tanımlanabilir. Tipografik bir tasarımda önemli olan öncelikle konuya uygun yazı karakteri seçimidir. Bir korku filmi afişi üzerindeki tipografide kullanılan yazı karakteri profesyonel bir banka reklam afişindeki tipografide kullanılırsa izleyici karşısında doğru bir izlenim bırakmaz.

Çalışmanın amacı; bir tasarım alanı üzerinde kullanılan tipografinin önemini örnek tasarımlarla vurgulamak, tipografik tasarımcı ve tipografiye yönelen öğrenciler için bir rehber oluşturmaktır.

Bu çalışmada yöntem olarak; kitap, tez, makale ve online içerikleri içeren literatür taraması yapılmıştır. Kısaca tipografinin tarihine ve fontun önemine değinilerek, fontlar konulara göre kategorize edilmiş ve tipografik tasarımlar üzerinden örneklerle değerlendirilmiştir.

Sonuç olarak; tasarım alanı üzerinde kullanılacak yazı karakteri seçimi, tasarımın doğru kitleye ulaşması ve mesajı anlamlı bir şekilde ifade etmesi açısından oldukça önemli olduğu kanısına varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tipografi, Grafik Tasarım, Font, Yazı Karakteri.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Aydın Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Grafik Tasarım, Orcid No: 0000-0001-5527-3346.

² Bu makale, Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Bilimleri Sempozyumu'nda, 23.02.2020 tarihinde "Tipografik Tasarımda Kullanılan Fontun Önemi" başlığıyla bildiri olarak sunulmuştur.

THE IMPORTANCE OF FONT TYPE USED IN TYPOGRAPHIC DESIGN

Abstract

The writing, which is so important that it began and closed the prehistoric eras, has undergone considerable changes until today. Writing, which has such a great importance in history, has the quality to be studied as a separate branch of graphic design by turning into typography in the history of art. It would not be wrong to say that typography, font, font size, color and space is created by discovery of writing. Typography can also be defined as a visual and image created with text. The importance of typographic design is the choice of the font type suitable for the subject. If a professional bank is used in a typeface on a poster, with the font used in a typography on a horror movie poster, it will not make an accurate impression on the audience.

The aim of the study is to emphasize the importance of typography used in a design area with exemplary designs and create a guide for typographic designers and students who turn to typography.

As a method in this study; Literature search was conducted including books thesis articles and online contents. Briefly mentioning the history of typography and the importance of the font, sample fonts will be categorized according to the topics and evaluated through typographic example designs.

Consequently, it was concluded that the choice of typefaces to be used on the design area is very important in terms of reaching the right audience and expressing the message in a meaningful way.

Key words: Typography, Graphic Design, Font, Typeface.

Giriş

Tipografi, Yunanca typos (form) ve graphia (yazmak) kelimelerinin birleşiminden oluşur. Türkçede ise, matbaa harfleriyle elde edilen görsel tasarım olarak bilinir. Font, punto, satır uzunluğu, satır arası boşluk gibi unsurlar kullanılarak elde edilen estetik görseldir.

Tipografi harflerin mantığı zorlamasını sağlar, fontların belirli bir amaç etrafında yüzeye yerleşme sanatıdır (Pektaş, 2012: 271).

Sadece harfler arasındaki boşluk, büyüklük, yön, konumlandırma gibi özelliklerden faydalanarak bile bir anlam tipografik tasarımlar oluşturulabilir (Uçar, 2019: 187).

Tipografik bir tasarımdan öncelikle kolay okunabilir olması beklenir, fakat bu okunabilirlik tasarımın bütünüyle ele alınmalı mesajın algılanması olarak nitelendirilmelidir. Yazı karakterlerinin oluşturduğu görsel, yazının içeriği ile ilgili net bir mesaj verebilir ve bu durumda görselin okunabilirliği yeterli olur.

Bir metnin okunabilir olmasını sağlamak için sadece kolay okunabilir bir yazı karakteri seçimi yeterli olmaz, punto, boşluk ve denge ayarlarının doğru bir şekilde yapılması gerekir.

Tipografik bir tasarımın en önemli unsurunun yazı karakteri olduğu düşünüldüğünde, tasarımcının istediği zaman elde edebileceği binlerce font bulabilecek olması, teknolojinin tipografik tasarıma en önemli katkısıdır. Görsel tasarımın bütününe yanı sıra sadece font ile düşüncenin aktarılabilmesi unutulmamalı ve kullanılan font konuya uygun bir şekilde seçilmelidir.

TİPOGRAFİK TASARIMDA KULLANILAN YAZI KARAKTERİNİN ÖNEMİ

Tarihte Tipografik Tasarım

“Dünya üzerinde her türlü akım, kavram, kişi ve olay, öncesi ve sonrasıyla ilişki içerisinde. Sanat tarihine bakıldığında; Mısır, Yunan, Roma, Gotik, Barok ve Rönesans, hepsi öncekine tepki olarak, öncekinden beslenip ve kendinden sonrakine temel teşkil etmek üzere ilerlemişlerdir. Yazı ve tipografi konusu da aynı şekilde ilerlemiştir” (Uçar, 2019: 194).

Günümüz grafik tasarımında, büyük öneme sahip tipografinin ortaya çıkması öncelikle şüphesiz ki yazının bulunuşu ile başlar.

Tarih öncesi çağlarda iletişimin mağara duvarlarına çizilen resimler ile başladığı bilinir. Bu resimler günümüzdeki iletişimin temelini oluşturur. Zamanla çizilen resimlerin yanlış anlaşılma yol açabileceği görülünce Sümerlerin bulduğu bilinen çivi yazısı oluşturulmuştur. Çivi yazısı taş ve kil tabletler üzerine kazılan yazılardan oluşur. Daha sonra Fenikeliler tarafından bulunduğu bilinen Fenike alfabesi günümüz Latin alfabesinin temelini oluşmasını sağlamıştır. Fenike alfabesini daha sonra Yunanlılar, Yunan alfabesi olarak geliştirerek kullanmışlardır. Yunanca yazım için kullanılan Yunan alfabesi Fenike alfabesinden oluşup zaman içerisinde güncellenerek günümüzdeki halini almıştır. Sonrasında antik Roma tarafından güncellenen Yunan alfabesi, Latin alfabe (Roman alfabesi) olarak günümüze kadar gelmiştir.

Taş veya kil tabletlerden papirüs isimli kâğıda geçiş süreci de tipografi için büyük bir adımdır.

Papirüsün icadıyla Mısır’da büyük ilerlemeler kaydedilerek kâğıda benzer ve saklaması kolay rulolar üzerine yazılar yazılmaya başlanmıştır. Sonrasında ise Bergama’da derinin inceltirilip beyazlaştırılmasıyla elde edilen parşömen icat edilmiş ve kâğıt papirüs rulolarına göre daha kolay saklanabilen ve bugün kitap şeklinin ilk hali olan kodekse evrilmiştir. M.S. 105. yıllarda kâğıdın icadı iletişim için büyük bir ilerlemedir (Yalur, 2019).

Parşömenin icadı, genel olarak Bergama Kralı tarafından olduğu söylene de, M.Ö. 3. yüzyılda derilerin yazıya daha elverişli duruma gelmeleri amacına yönelik bir işlemde geçirilmeye başlandıkları ve Bergama’nın da Latince "pergameneum" adı verilen bu maddenin önemli bir merkezi olmasıdır (Labarre, 1995: 10). M.S. 1. yüzyılda ise Çin’de pek çok amaçla kullanılan önceleri ipekten elde edilen zamanla kenevir, rami, jut gibi bitkisel lifler kullanılarak maliyeti düşük kâğıt icad edildi (Bloom, 2003: 25). Kâğıtlar 15. Yüzyıla kadar sanatçılar tarafından yazılan el yazması yapıtlara dönüştürülüyordu. Kâğıtlar üzerine sanatçılar tarafından çoğaltılan el yazması yapıtlardan sonra 15. yüzyılda Gutenberg’in matbaayı bulması tipografinin gelişimine katkı sağlayan en önemli icatlardan bir diğeridir.

Gutenberg harufatlarla tipografik baskıyı geliştirmiş ve böylece kâğıdın önemi artarak baskıda kullanılmaya başlanmıştır (Jean, 2006: 93-95) Matbaanın icadıyla tarihte ilk kez İncil’den sayfalar seri baskıyla üretildi ve önceden sadece din adamları ve aristokratların ulaşabildiği metinlere, artık halkın tüm kesimi ulaşabiliyordu (Grzymkowski, 2017; 53)

Matbaanın bulunuşu, harufatlar sebebiyle tipografi açısından bir süre tekdüze metinlere sahip sayfaların elde edilmesine sebep olsa da, endüstri devrimiyle hızla gelişen teknoloji ve ortaya çıkan modern sanat akımları tipografik tasarımın yayılmasını sağlamıştır.

Özellikle endüstri devrimi, tipografiyi geniş kitlelerle iletişim kurmakta önemli bir araç olarak kullanılmasını yaygınlaştırmıştır. Tabela, afiş, gazete, süreli yayınlar ve reklamların yayılmasıyla yazı tipleri de şekillenmiş ve yazı tasarımı üzerine pek çok deneysel tasarımlar yapılmıştır.

TİPOGRAFİK TASARIMDA KULLANILAN YAZI KARAKTERİNİN ÖNEMİ

Endüstri Devrimi ile tipografi geniş kitlelere iletişim kurma amacıyla aktif bir şekilde kullanılan bir araç haline almıştır. Tabela, afiş, gazete, süreli yayın ve reklamlar ile yazı tipleri daha da şekillenmiş, tipografi tasarımını üzerine daha çok çalışılan bir alan haline gelmiştir (Türkmenoğlu ve Akengin, 2016).

20. yy.'da ise, modern dönemle birlikte sanat hareketleri de etkisini göstermeye başlamıştır.

Arts & Crafts ve Art Nouveau hareketleriyle stilize edilmiş, kıvrımlı, yassı, kavisli ve asimetrik şekillerle organik biçimler sayfalarda dekoratif süsleme olarak yerini aldı. Kadın figürü, çiçekler, yapraklar ve uçan saçların stilize hallerine sıklıkla başvuruluyordu (Hodge, 2018: 93)

Art Nouveau hareketinden etkilenen Otto Eckmann kendi ismini verdiği yazı karakterlerini tasarlamış Peter Behrens ise “Behrens Roman” karakteriyle ve “AEG” markasına logotype çalışmıştır (Yıldız ve Keş, 2016).

Şekil 1 Arthur Mackmurdo Wren, City Churches Cover, 1883.

1909 yılında İtalyan şair Marinetti ve arkadaşları bütün yazı ve imla kurallarının değişeceği yepyeni bir tipografik dil geliştirdiler. Özellikle şiir kitaplarının sayfalarını süsleyen bu yeni anlayışı “Özgür Tipografi” olarak adlandırdılar (Becer, 2018: 101) Fütürizmle birlikte sadece harflerin kullanımıyla elde edilen dinamik tipografik tasarımlar oluşturulmuş ve ayrıca Fütürizmin öncü sanatçıların cesur tavrıyla sans serif yazı karakterleri yaygınlaşmıştır.

Şekil 2 Filippo Tommaso Marinetti, Zang Tumb Tumb, 1914.

TİPOGRAFİK TASARIMDA KULLANILAN YAZI KARAKTERİNİN ÖNEMİ

Fütürizmden esinlenerek ortaya çıkan Dadaizm, Kübizm ve Fütürizm hareketlerinin her ikisinin özelliklerini de bünyesinde taşımıştır. Dadaizm ile tipografi fotoğraf eklenerek yepyeni bir görünüm kazanmış ve tasarımlar artık dinamik bir görünüme kavuşmuştur.

Aynı yıllarda Rusya’da ise Konstrüktivizm hareketi ortaya çıkmıştır. Konstrüktivizmin bir diğer adı da yapısalcılıktır. Akımın önde gelen temsilcileri Rodchenko, El Lissitzky ve Tatlin sadece tipografi kullanımı ile sayfalara illüstratif bir görünüm kazandırmıştır.

Şekil 3 Aleksandr Rodchenko, Reklam Afişi 1924 Puşkin Devlet Güzel Sanatlar Müzesi.

1917 yılında Hollanda’da ise teknoloji ve sanatı birleştirmeyi amaçlayan Piet Mondrian ve Theo van Doesburg öncülüğünde De Stijl adında yeni bir hareket başlamıştır. De Stijl akımıyla aynı isimle yine 1917 yılında yayına başlayan dergi; serifsiz, yuvarlak hatları olmayan yazı tipini kullanarak yaygınlaşmasını sağlamıştır.

Theo van Doesburg’un eşit boşluklu köşegen font tasarımı De Stijl sanatçılarının fontlarından ayrılmıştır. Her karakter 5x5 ızgaradan oluşan bir karedir. Bu nedenle K, X gibi harflerin okuyucu tarafından karıştırılması mümkündür.

Şekil 4 Van Doesburg, Architype Van Doesburg, 1919.

1919 yılında ise Almanya’da savaş sonrası sanat ve endüstriyi birleştirmek amacıyla Bauhaus okulunun açılmasıyla yeni bir sanat hareketi yayılmaya başlamış ve bu hareket pek çok sanat dalında yeniliklerin yaşanmasına, sanat eğitimlerinin yayılmasına öncülük etmiştir. Bauhaus ile birlikte Almanya’da yeni bir tipografi kabul edilmiş ve serifsiz harfler de tasarımlarda yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Bu tipografinin yaygınlaşmasında başlarda Bauhaus okulunda öğrenci olan Herbert Bayer’in etkisi oldukça fazladır. Bayer öğrencilik döneminden sonra Bauhaus’da ilk açılan tipografi derslerini vermeye başlamıştır. Bayer Alman tipografisinde Blackletter harflerden ve süslemelerinden sıkılmış “Universal” adlı küçük harfli sans-serif alfabeyi geliştirmiştir.

Bayer, geometrik olarak oluşturulmuş karakterlerin tasarımlarını aralarında daha fazla boşluk olacak şekilde tasarlamıştır. Günümüzde de popülerliğini koruyan fontun ‘g ve k’ harflerindeki farklılığın nedeni tam olarak bilinmemektedir.

TİPOGRAFİK TASARIMDA KULLANILAN YAZI KARAKTERİNİN ÖNEMİ

Şekil 5 Herbert Bayer, Universal, 1925.

Tipografinin gelişmesine katkı sağlayan bir diğer hareket ise Uluslararası Tipografik Stil olarak adlandırılan İsviçre Stili'dir. Sans-serif tipografi, ızgaralar ve asimetrik düzenlerin kullanımının artması Modern tipografinin günümüz haline ulaşmasında oldukça etkilidir.

Şekil 6 Armin Hofmann, Joseph Muller - Brockmann, Emil Ruder.

Temel Tipografi Kavramları ve Yazı Karakterlerinin Sınıflandırılması

Temel Tipografi Kavramları

Bu bölümde bir tasarımcı, öğrenci veya eleştirmenin tipografi ile ilgili öncelikle bilmesi gereken terimlere yer verilmiştir.

Yazı karakteri: “Aynı belirgin tasarıma sahip karakterlerin, harflerin, rakamların, sembollerin, noktalama işaretlerinin bir koleksiyonudur” (Ambrose ve Harris, 2014: 17).

Günümüzde binlerce yazı karakterleri farklı gruplara ayrılmaktadır. Bu gruplar; Tırnaklı (serifli) karakterler, Tırnaksız (serifsiz) karakterler, El yazısı (italik) karakterler ve dekoratif karakterler olmak üzere 4 ana grupta incelenebilir. “Bazı araştırmalara göre serifli karakterlerden oluşan yazılar kolay okunur. Çünkü; harflerin anatomik yapısındaki tırnaklar sayesinde, göz harfleri kolayca takip eder, takip ederken de birbirine karıştırmadan kolaylıkla bir harften diğerine kaymasını sağlar. Öte yandan serifsiz karakterlerin de çok küçük ya da büyük yazılarda okuma kolaylığı sağladığı ileri sürülür” (Ketenci ve Bilgili, 2006; 243).

Tipografi sadece mesajı değil duyguları da yansıtır ve bu sebeple birbirinden farklı yazı karakterleri ortaya çıkmıştır. Yazı sadece okutmak için bir araç olması dışında, bir sanat nesnesine dönüşmüş ve sanatçılar eleştirel ve disiplinler arası yaklaşımlarla tipografik eserler üretmiştir (Atiker, 2019: 23).

TİPOGRAFİK TASARIMDA KULLANILAN YAZI KARAKTERİNİN ÖNEMİ

Yazı ailesi: Aynı tasarıma sahip benzer yazı karakterlerine verilen isimdir. Örneğin Garamond fontunun roman, italik, bold, black gibi uyarlamaları Garamond yazı ailesi olarak adlandırılır (Sarıkavak, 2005: 36). “Bir yazı karakteri ailesi aynı temel Roma yazı karakterlerine uygulanabilen bir dizi farklı karakter biçemlerini içerir” (Ambrose ve Harris, 2014: 18).

Font: “Bir yazı karakterinin form ve simgeler grubunun dizgi sistemi içinde kullanılabilir şekilde düzenlenmesine denir” (Kabacan, 2011).

Helvetica ve Arial fontları arasında geçen farklı bir senaryoya sahip filmde, oyuncular fontlara göre aşağıdaki gibi (Şekil 7) karakterize edilmiştir (Garfield, 2012: 223).

Helvetica Zeki bir kadın.

Playbill Kanunsuz, Western.

STENCIL General.

Arial Çekici, havalı.

Tahoma Kızılderili.

Œiraldı Kibar.

Papyrus Mısırlı ve eşcinsel.

Şekil 7 Font Fight isimli filmdeki bazı karakterler ve font eşleştirmeleri.

Ayrıca Garfield, “Courier fontu için kütüphaneci ve veri kayıt işlemcilerinin kullandığı font olması sebebiyle çalışkan; Shelley fontunun yumuşak ve kavisli bir yapıda olduğundan seksi ve flörtöz; Univers gibi sans serif bir fontun güvenlik ve kimliklerin gizli kalması isteği; Comic Sans fontunun ise açık bir şekilde dikkat çekme isteği izlenimlerini verdiğini belirtmiştir” (Garfield, 2012: 314).

Courier Shelley Univers Comic Sans

Şekil 8 Courier, Shelley, Univers ve Comic Sans fontlarının genel görünümü.

Punto: Harflerin büyüklüklerini ölçmek için kullanılan birimdir. 1 punto, metrik sistemde yaklaşık 0,376 mm’dir.

Espas (Boşluk): Harf, kelime, satır ve sütunlar arasındaki boşluktur.

Harfler arası espas tüm harflerde yapılabileceği gibi, belirli boşluklara sahip nitelikli harflerde sıkıştırma işlemiyle ayarlanabilir. Yan yana gelen bazı harfler YA, LY, YO, TA gibi harfler arasında özel ayarlamalar yapmak gerebilir. Harfler arası boşluk düşünüldüğünde; yazı karakteri, tüm harfler, belirli harf kombinasyonları gibi konular üzerinde düşünülmelidir (Kabacan, 2011). Tek tek yapılan harf arası boşluk düzenleme işlemine ise ‘kerning’ adı verilir.

TİPOGRAFİK TASARIMDA KULLANILAN YAZI KARAKTERİNİN ÖNEMİ

9–12 punto bir yazıyı kullanılırken en fazla 10 veya 12 kelimelik satır eklenmelidir. 12 kelimedenden fazla kelimeye sahip satırlar okunurluğu olumsuz yönde etkiler. Satır arası boşluk miktarı farklı niteliklere göre değişkenlik gösterir. Genel olarak boşluğun az olduğu satırlar, boşluğun doğru ayarlandığı satırlara oranla daha yavaş okunurlar. Uygun satır boşluğu gözün satır takibi yapmasını kolaylaştırır. Satır arası boşluk yetersiz olduğunda okunan satıra komşu olan satırlar da okuyucunun dikkatini çeker. Satır arası boşluk fazla bırakıldığında okuyucu bir sonraki satırın başlangıcına geçmekte sıkıntı yaşar (Carter, Day ve Maggs, 2002: 93).

Tipografide, karakter, kelime, satır, sütun arasındaki boşluklar tasarımın işlevine göre ayarlanmalıdır (Gümüslü, 2008, 91).

Satır: Yan yana dizilen harflerin yatay düzlemde oluşturduğu uzunluktur. Bir metnin rahat bir şekilde okunabilmesi için doğru satır uzunluğunu belirlemek gerekir. Çok geniş bir satır, takibi engelleyeceğinden satır tekrarına veya satır atlanmasına sebep olur. Çok dar satırlar da sürekli göz hareketi gerektirdiği için çabuk yoracaktır. İdeal bir satırda 50-60 arası harf olması beklenir.

Sütun: Alt alta gelen satırların yatay düzlemde oluşturduğu yüksekliktir. Tıpkı satırda olduğu gibi sütunlarda da yükseklik doğru ayarlanmalıdır. Bir kitap için ideal sütun yüksekliğinin 21 satır olması beklenir.

“Bütün tipografik karakterler, optik olarak hayali bir yatay çizgi (satır çizgisi) üzerine dizilirler. Küçük harflerin gövde yüksekliklerini belirleyen yatay çizgi ile satır çizgisi arasındaki uzaklık ‘x’ yüksekliği olarak adlandırılır. Bu, küçük harflerin standart yüksekliğidir ve en net ölçülebilen harf, küçük ‘x’ harfidir. Harfleri oluşturan ana hatların alt ve üst bitim yerlerinde bulunan tırnak biçimindeki küçük uzantılar ise ‘serif’ olarak adlandırılır” (Becer, E. 2018: 177).

Şekil 9 Harflerin sıralandığı yatay çizgi.(Becer, E., 2018; 176.)

Tipografide büyük harfler ‘KAPİTAL’, ‘MAJISKÜL’ ve ‘UPPERCASE’; küçük harfler ise ‘miniskül’ ve ‘lowercase’ olarak adlandırılır (Becer, E. 2018: 177).

Yazı Karakteri Sınıflandırılması

Yazı karakterleri ve yazı aileleri için yansıttıkları duyguya göre farklı sınıflandırmalar yapılabilir. Yazı karakteri sınıflandırılması karakteristik niteliklerine dayanmaktadır (Ambrose ve Harris, 2014: 35). Farklı kaynaklarda yazı karakterleri için alternatif sınıflandırmalar mevcut olsa da, bu bölümde genel hatlarıyla kabul görmüş yazı karakteri sınıflandırmalarına yer verilecektir.

Serifli Yazılar: Serif, pek çok araştırmaya göre, harflerin birbirini takibini sağlayarak okumayı kolaylaştırdığı bilinen bitiş çizgisidir. Tırnaklı yazı karakteri olarak da bilinen bu çeşit serifsiz olanlara kıyasla çok daha fazla tercih edilmektedir. Times New Roman serifli yazıların yaygın olarak bilinen çeşididir.

TİPOGRAFİK TASARIMDA KULLANILAN YAZI KARAKTERİNİN ÖNEMİ

Times New Roman Regular
Times New Roman Italic
Times New Roman Bold
Times New Roman Bold Italic

Şekil 10 Serifli yazılar için, Times New Roman font örneği.

Serifsiz Yazılar: Harflerin kenarlarında çıkıntıların olmadığı font çeşididir. Tırnaksız yazılar olarak da anılırlar. 19. yüzyıla kadar serifsiz harflerin hiç kullanılmadığı ve hatta 20. yüzyıl sanat akımlarının yaygınlaşmasına kadar çok fazla tercih edilmediği bilinmektedir. Futura ve Din yazı aileleri serifsiz yazılar için örnek verilebilir. Daha çok tabelalar, gazete başlıkları, az metin bulunan çocuk kitaplarında tercih edilir.

1957 Helvetica'nın başarısı, serifsiz yazı karakterlerine olan bakışı hızla değiştirmiştir. Serifsiz yazılar, harflerin temiz, net ve boyutlandırmaya sağladığı uyum gibi özellikleriyle tercih edilir. Bu tür kolaylıklar, özellikle öğretmenlere, çocukların okuması için serifsiz metinlerin uygun olduğunu düşündürmüştür (Kahraman ve Fidan, 2019).

Şekil 11 Herb Lubalin, “Families” 1980.

Lubalin ‘Families’ logosunda harfleri sadece biçimsel olarak kullanmayıp aynı zamanda onları birer karakter olarak kullanmıştır. Metindeki ‘i’ ve ‘l’ harflerinin nokta kısımlarını yuvarlak yaparak aile oluşturmuş, ayrıca harf aralarındaki boşluğu azaltarak harfleri bir aile gibi birbirine yaklaştırmış ve ailenin birlikteliğini, sıcaklığını yansıtmıştır. Tipografik tasarımdaki güçlü etki yazı karakteri ve bu karaktere yüklenen anlamla ortaya çıkmıştır.

Geleneksel Yazılar: “El yazılarının yuvarlak ve organik yapısına sahip olan bu karakterlerin serifleri dirsek biçiminde ve eğimlidir. Yuvarlak biçimlerdeki incelme ekseni köşelidir. İnce ve kalın hatlar arasında çok az bir kontrast söz konusudur. Başlıca örnekler: Bembo, Garamond, Caslon, Goudy, Palatino...” (Becer, 2018: 177).

Şekil 12 Garamond yazı karakteri genel görünümü.

Uzun metinlerde göz yormaz harflerin takibini kolaylaştırdığı düşünüldüğünden sıklıkla kullanılır. Ayrıca ciddiyet gerektiren durumlar için tasarımlarda tercih sebebidir.

Gotik Yazılar: Gotik yazı karakterleri, Gutenberg'in hurufatlarında kullandığı fontu içeren çeşittir. Özellikle Almanya'da Hitler ile özdeşleşen font kelime anlamı olarak 'barbarca' anlamına gelmektedir. "Bütün gotik sanatında (mimari, şekil, yazı) göğe yükseliş inancıyla özetlenen dini düşüncenin anlatımı görülür. Yatay çizgilerden kaçılmış, dikey çizgiler görünüşe egemen olmuştur" (Erdal, 2015: 86).

Günümüzde daha çok tarihi konularda tercih edilen font, sadece başlık veya initial (sayfadaki ilk paragrafın baş harfinin süsleme amaçlı diğerlerine oranla büyük kullanılması) kullanımı için uygundur. Bazı durumlarda korku temalarında da kullanıldığı görülür.

Geçiş Dönemi Yazıları: "Yayların eksenleri düşey veya sola hafifçe eğik olan yazı türleridir; tırnaklar desteklidir ve yukarı uzantılı küçük harflerin tümü eğiktir" (Sarıkavak, 2009; 67). Harfler, Barok dönemin etkisiyle daha geniş bir şekle dönüşmüşler. Baskerville, Perpetua ve Caledonia fontları örnek olarak gösterilebilir (Becer, 2018: 178).

Baskerville Old Face

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg
1 2 3 4 5 6 7 8 9 0
. , ; / & %

Şekil 13 Baskerville fontu genel görünümü.

Modern Yazılar: 18. yüzyıl için oldukça çağdaş bir görünüme sahip olan Bodoni ve Didot gibi yazı ailelerini kapsar. Günümüzde hala modern font açıklaması, o yıllardaki fontları temsil eder.

Daha çok kitap ve dergilerde kullanılan fontlar, uzun metinlerde zarif bir yapı oluştururlar.

Hümanistik Yazılar: "Geniş 'M, N, V ve W' karakterleri, çenesi G harfi ve R'nin gövde yanındaki döngüye bağlanan bacağı olduğundan geometrik olanlara benzemektedir" (Ambrose ve Harris, 2014: 52).

TİPOGRAFİK TASARIMDA KULLANILAN YAZI KARAKTERİNİN ÖNEMİ

Bu tür yazıların kullanımı eğlenceli, çocuksu ve izleyiciye yakın hissettirecek durumlar için tercih edilebilir.

Şekil 14 Milk Shake.

Milkshake tipografisi sütün akışkanlığı ve enerji veren dinamik özelliği ile hedef kitleye ve konuya uygun bir biçimde tasarlanmıştır. Tasarımdaki yazı karakteri tasarımın gücünü ve kimliğini etkin kılmaktadır. Harflerin hareketliliği tasarıma ayrıca neşe, eğlence ve coşku katmaktadır. Bardak illüstrasyonu ile bütün görünen tipografi coşkulu ve eğlenceli gibi nitelikleri izleyicinin bardağa da yüklemesini sağlamıştır.

Dekoratif Yazılar: Dekoratif yazılar el yazılarını ve tasarımcı tarafından çizilmiş yazılardan oluşur. Her iki grubun yazıların ayrımını yapabilmek oldukça zordur. İtalik ve kursiv yazılar bu yazıların temelini oluşturur. Kursiv; normal el yazılarına göre daha akıcı olan yazıları tanımlamak için kullanılan bir terimdir (Ganiz, 2004: 42).

Ciddi durumların görsel tasarımının estetik bir görünüme ulaşması için tercih edilebilir.

Ayrıca 'sketch' de denilen el çizimi görünümünde olan fontlar da dekoratif fontlar kategorisine girebilir.

Şekil 15 Alan Peckolick, “Beards” (Sakallar) kitap kapağı, 1976.

Herb Lubalin'in ortağı Alan Peckolick tarafından yapılan tasarımda, dekoratif yazı karakterinin modern tavrı ve bu karakterin biçimsel ifadesi 'Sakal' kelimesini hem görsel hem de metinsel olarak okutmaktadır. Tipografik tasarımda kullanılan yazı karakteri ve bu yazı karakterinin illüstrasyon üzerinde konumlandırıldığı yerle; tipografi ve illüstrasyon bir bütün olarak

TİPOGRAFİK TASARIMDA KULLANILAN YAZI KARAKTERİNİN ÖNEMİ

kullanılmıştır. Bu kullanım, karakterin biçimiyle birlikte tasarıma modern ve evrensel bir yaklaşım katmıştır.

Deneyisel Yazılar: Tasarımcı tarafından konuya uygun materyaller veya çizgilerin kullanımıyla elde edilen yazılardır. Tasarıma özgün bir görünüm kazandırmasının yanı sıra, mesajın aktarılması açısından değerlendirildiğinde en etkili çözüm olarak sunulabilir

Deneyisel tipografinin önemli özelliklerinden biri de gözle görülenin fikirde yoğunlaşarak basit fakat çarpıcı tasarımlar ortaya çıkarmasıdır.

Şekil 16 Hole (Delik).

Tasarım hazır bir yüzey üzerindeki delik kısmın değerlendirilmesi ve kelimenin ‘o’ harfi için doğrudan deliğin kullanılmasıyla deneyisel tipografi için zekice tasarlanmış bir görünümünü vermektedir. Tasarımcı ayrıca yazı karakteri üzerinde yaptığı düzenlemelerle zemin ve tipografi uyumunu en yüksek seviyeye çıkarmıştır.

Şekil 17 VOX Sistemine göre yazı sınıflandırması.

TİPOGRAFİK TASARIMDA KULLANILAN YAZI KARAKTERİNİN ÖNEMİ

Şekil 18 Refik Yalur, Aids, 2019.

Tipografik tasarımdaki yazı karakterinin etkisi, okunurluk ve konuyla bütünlüğü düşünülerek hazırlanmış, domino taşları tipografik olarak çözümlenmiştir. Hastalık birbirini düşüren domino taşları ile mesajı açık bir şekilde vermiştir. Tipografik çözümlemede başka herhangi bir unsura gerek duyulmadan, harflere düşme hissi verilecek biçimde oynanarak yalın bir şekilde tasarlanmıştır.

Şekil 19 Milton Glaser, New York logosu.

Dünyada en çok kopyalanan tasarım olarak bilinen New York logosu Milton Glaser tarafından yapılmış, Amerikan tipi daktiloda yuvarlatılmış levha serif yazı tipi kullanılmıştır. Logoda daktilo tipi font kullanımı logoya tarihi ve ciddi bir görünümün yanı sıra, yumuşak kenarlarla da insancıl bir yapı kazandırmıştır.

Milton Glaser bir röportajında logoda kullandığı bu yazı tipi için “Amerikan Daktilo’nun varyasyonunu neden seçtiğimden emin değilim, kayıt dışılığı ve edebi referansı ve şehvetli kalbe katı bir karşı noktası olması onu uygun görmemi sağladı.” demiştir. (08. I ♥ NY (1975) – Milton Glaser, para. 3)

TİPOGRAFİK TASARIMDA KULLANILAN YAZI KARAKTERİNİN ÖNEMİ

Şekil 20 Gene Federico, “Woman’s Day” (Kadınlar Günü) için tasarladığı ilan, 1953.

Gene Federico’nun ‘Kadınlar Günü’nü anlatan tasarımında ‘o’ harflerinden bisikletin tekerlekleri oluşturulmuştur. Bisiklettteki kadın ve çocuğun ‘go out’ kelimesinin fotoğraftaki birleşimi ile tipografinin görsel ve işlevsel zekası kavramsal bir üslupla gösterilmektedir. Aynı zamanda serifsiz karakteri tasarım alanını yatay bir biçimde kaplayacak büyüklükte kullanılmış olmasına rağmen, light versiyon seçimiyle tipografi kadının inceliğini ve zerafetini net bir şekilde yansıtmayı başarmıştır.

Şekil 21 Essential Schools.

Siyah beyaz bir fotoğraf üzerine canlı sarı rengin kullanıldığı afiş üzerindeki mutsuzluk görünümü, hareketli ve renkli hümanist font yok etmiş ve afişe gereken canlılığı vermiştir.

Şekil 22 Illüzyon.

TİPOGRAFİK TASARIMDA KULLANILAN YAZI KARAKTERİNİN ÖNEMİ

Afiş üzerindeki tipografide her ne kadar okunması zor bir font kullanılmış olsa da, illüstrasyonun da desteklediği düşünüldüğünde tipografinin ‘anlam’ı net bir şekilde ifade ettiği görülmektedir.

Şekil 23 Henri de Toulouse-Lautrec'in ölümünün yüzüncü yılını onurlandıran poster sergisi, 2001.

Paula Scher'in Henri de Toulouse-Lautrec'in ölümünün yüzüncü yılını onurlandıran tipografik poster tasarımında sadece sanatçının önemli eserlerinden dansçı kadın figürü ele alınmamıştır, aynı zamanda dönemin yazı karakterine de atıfta bulunulmuştur. Tasarıma bakıldığında eserde direkt olarak Toulouse-Lautrec görülmektedir.

Şekil 24 “Chopping Mall” film afişi.

Film ismi Shopping Mall (Alış-Veriş Merkezi)’ın, Chopping Mall (Doğrama Merkezi)’a dönüştürülerek zekice kullanılmasıyla ortaya çıkmıştır. El çizimi görünümde olan ‘sketch’ de denilen yazı karakterinin özelliği olan harflerin altından akan kan biçimi, korku izlenimini doğrudan izleyiciye yansıtmaktadır. Afiş üzerinde karakterler beyaz olarak girilmiş fakat, tipografi altında kullanılan kırmızı zemin ile kanın çağrıştırılması sağlanmıştır.

Sonuç

İletişimin başlangıcı olarak kabul edilen mağara duvarlarına çizilen resimlerden kil tabletlere, papirüsten kodex’e, matbaanın icadı ve modern sanat akımlarının tümü iletişimin günümüzdeki modern tipografik tasarımlara dönüşmesinde katkıda bulunmuştur. Estetik ve görsel tasarıma verilen önem arttıkça tipografik tasarımlar da dönüşüme uğramıştır.

TİPOGRAFİK TASARIMDA KULLANILAN YAZI KARAKTERİNİN ÖNEMİ

Özellikle endüstrinin gelişimiyle, font tasarımları nicelik olarak ciddi artış göstermiş ve tasarımcıların istedikleri yazı karakterine ait bir fonta her an ulaşabileceği duruma gelmiştir. Bu durumda, tasarım alanı üzerinde kullanılan yazı karakterinin binlerce font içerisinde konuya uygun bir şekilde seçilmesi önemini ortaya çıkması kaçınılmaz bir hal almıştır.

Yapılan literatür araştırmaları ve örnek tasarımların incelenmesi sonucunda, bir tasarımcının yapacağı çalışma için öncelikle konu, amaç ve hedef kitleyi doğru bir şekilde analiz ettikten sonra;

- Çocuklara yönelik bir tasarım için; hümanistik, dekoratif ve script yazı karakterlerini tercih edebileceği ve bu sayede tasarımına neşeli, sıcakkanlı ve dost canlısı bir görünüm kazandırabileceği,
- Ticari bir kurum için; rekabet piyasasındaki ağırlığını ortaya koymak ve müşterinin güvenini kazanmak amacıyla serifli yazı karakterini tercih edebileceği ve ayrıca serifsiz karakterlerin bold ve black uyarlamaları ağırlık ve ciddiyeti yansıtabileceği,
- Korku temalı bir çalışma için, script yazı karakterinin uygun bir formunu tercih edebileceği gibi, gotik yazılarla da korku hissini aktarabileceği,
- Zerafet ve kibarlığın söz konusu olduğu durumlar için, serifsiz yazıların light uyarlamasını ve uygun dekoratif yazıları tercih edebileceği,
- Coşku ve neşe gerektiren durumlar için yazı karakterinin farklı uyarlamalarını bir araya getirebileceği gibi, tipografik tasarımı coşkuyu verecek biçimde boyut ve renk düzenlemeleri yapabileceği kanısına varılmıştır.
- Yazı karakterleri genellikle belirli bir dönemde benzer şekilde ortaya çıktıklarından, çıktıkları dönemi de yansıtmaya özellikleri de vardır. Özellikle Gotik yazılar modern sanat akımları ortaya çıkmadan önce kullanılması sebebiyle genellikle tarihi konularda tercih edilirler. Bu nedenle tasarımcının mutlaka tipografinin tarihiyle ilgili bilgilenmesi gerekir.

Ayrıca bir tasarımcı, yazı karakterlerinin genellikle belirli bir dönemde benzer şekilde ortaya çıktıklarından, çıktıkları dönemi de yansıtmaya özellikleri de olduğunu unutmamalı. Özellikle Gotik yazılar modern sanat akımları ortaya çıkmadan önce kullanılması sebebiyle genellikle tarihi konularda tercih edilebileceği düşünüldüğünde, tasarımcının tipografi tarihiyle ilgili bilgilenmesi gerekliliği açığa çıkmaktadır.

Araştırmanın geneline bakıldığında tasarım alanında kullanılan bir yazı karakteri, metne sadece okunaklı bir görünüm vermez, ayrıca görsel tasarımın bütününe neşeli, heyecanlı, dinamik, dingin, durağan, korkulu, itici, sevimli, sıradan ve sıra dışı gibi nitelikler de kazandırdığı açıkça görülmüştür.

Son olarak tipografik tasarımda yazı karakteri dışında boşluk, satır uzunluğu, renk ve biçim gibi grafik unsurlar bir bütün olarak ele alındığında başarılı bir sonuç elde edilebileceği unutulmamalıdır.

Kaynakça

- Ambrose, G. ve Harris, P. (2014). Grafik Tasarımda Tipografi. İstanbul: Literatür Yayınları.
- Ambrose, G. ve Harris, P. (2012). Tipografinin Temelleri. İstanbul: Literatür Yayınları.

TİPOGRAFİK TASARIMDA KULLANILAN YAZI KARAKTERİNİN ÖNEMİ

- Atiker, B. (2019). Artırılmış Tpografi. B. A. Aytekin (Yay. haz). Temel tasarım kavramlarını disiplinlerarası okumak-II içinde, (s. 17-38). İstanbul: Nobel Akademik.
- Becer, E. (2018). İletişim ve Grafik Tasarım. Ankara; Dost Kitabevi Yayınları.
- Bloom, J. M. (2003). Kâğıda işlenen uygarlık: Kâğıdın Tarihi ve İslam Dünyasına Etkisi. (Z. Kılıç, Çev.). İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Carter, R., Day B. ve Meggs P. (2002). Typographic Design: Form and Communication. New York: John Wiley and Sons.
- Erdal, G. (2015). İletişim ve Tipografi. İstanbul: Hayalperest Yayınevi.
- Ganiz, S. (2004). Yazı Tasarımcıları. İstanbul: Kastaş Yayınevi, 42.
- Garfield, S. (2012) Tam Benim Tipim. İstanbul: Domingo.
- Gümüşlü, A. (2008). 1980 Sonrası Türkiye’inde tiyatro afişlerinde imge ve tipografi sorunları. (Yayınlanmamış sanatta yeterlik tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara. 257555.
- Grzymkowski, E. (2017). Sanat 101. (O. Düz, Çev.) Ankara: Say Yayınları.
- Hodge, S. (2018). 50 Sanat Fikri. (E. Gözgülü, Çev.) İstanbul: Domingo.
- Jean, G. (2006). Yazı: İnsanlığın Belleği. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kabacan, N. N. (2011) Televizyon reklamlarındaki tipografik etkinliğin incelenmesi. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Haliç Üniversitesi, İstanbul. 296285.
- Kahraman, M. E. Ve Fidan M. E. (2019). Dergi tasarımında tipografi: TSE Öncü Çocuk Dergisi örneği üzerine bir inceleme. Akademik İncelemeler Dergisi, 2019, 14(1): 117-150. DOI: 10.17550/akademikincelemeler. 444258.
- Ketenci, H. F. ve Bilgili, C. (2006). Görsel İletişim & Grafik Tasarımı. İstanbul: Beta Basım.
- Labarre, A. (1995). Kitabın tarihi. (G. Üstün, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Pektaş, H. (2012). Türkiye’deki gazetelerin web sitelerinin tipografik açıdan incelenmesi. Journal Academic Marketing Mysticism Online (JAMMO), 5 (18) 271- 280. <http://journalacademicmarketingmysticismonline.net/index.php/JAMMO/article/view/68/0>
- Sarıkavak, N. K. (2009). Çağdaş Tipografinin Temelleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Sarıkavak, N. K. (2005). Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Yazıları 12. Ankara: Onur Matbaacılık.
- Türkmenoğlu, H. ve Akengin, G. (2016) Hareketli grafik tasarım sürecinde yazı devinimi. İdil Dergisi, 5(23). DOI: 10.7816/idil-05-23-07
- Uçar, T. F. (2019). Görsel İletişim ve Grafik Tasarım. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Yalur, E. (2019). Dijital ortamdaki masal kitaplarının grafik tasarımlarının incelenmesi. (Yayınlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi). Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. 585780.

TİPOGRAFİK TASARIMDA KULLANILAN YAZI KARAKTERİNİN ÖNEMİ

Yıldız, M., Keş, Y. (2016). Grafik tasarımda yeni nesil font tasarımı. Art-e Sanat Dergisi, 8 (16), 331-349. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sduarte/issue/20737/221650>

İnternet Kaynakları

08. I ♥ NY (1975) – Milton Glaser, <https://www.creativereview.co.uk/i-love-ny-logo/> (E.T. 18.12.2019)

Şekil Listesi

Şekil 1 Arthur Mackmurdo Wren, City Churches Cover, 1883. (Kaynak: <https://artnouveau4.wordpress.com/2013/03/13/wrens-city-churches-1883-arthur-mackmurdo/>)

Şekil 2 Filippo Tommaso Marinetti, Zang Tumb Tumb, 1914. (Kaynak: <http://colophon.com/gallery/futurism/2.html>)

Şekil 3 Aleksandr Rodchenko, Reklam Afişi 1924 Puşkin Devlet Güzel Sanatlar Müzesi. (Kaynak: <https://metropolisjapan.com/rodchenko-stepanova-visions-of-constructivism/>)

Şekil 4 Van Doesburg, Architype Van Doesburg, 1919.

(Kaynak: <http://www.iconofgraphics.com/Theo-Van-Doesburg/>)

Şekil 5 Herbert Bayer, Universal, 1925. (Kaynak: <https://www.widewalls.ch/bauhaus-typography/herbert-bayer/>)

Şekil 6 Armin Hofmann, Joseph Muller - Brockmann, Emil Ruder. (Kaynak: <http://communicateours.blogspot.com/2013/01/modernism.html>)

Şekil 7 Font Fight isimli filmdeki bazı karakterler ve font eşleştirmeleri.

Şekil 8 Courier, Shelley, Univers ve Comic Sans fontlarının genel görünümü.

Şekil 9 Harflerin sıralandığı yatay çizgi. (Kaynak: Becer, E., 2018; 176.)

Şekil 10 Serifli yazılar için, Times New Roman font örneği.

Şekil 11 Herb Lubalin, “Families” 1980. (Kaynak: <https://a-g-i.org/design/families>)

Şekil 12 Garamond yazı karakteri genel görünümü. (Kaynak: <https://www.freefonts.io/garamond-font-free/?dl=http%3A%2F%2Fwww.freefonts.io%2Fwp-content%2Fuploads%2F2016%2F11%2Fcode.zip&dc=434048c7572721c6e6d95778d7b1c439>)

Şekil 13 Baskerville fontu genel görünümü.

Şekil 14 Milk Shake. (Kaynak: <https://www.kisa.link/NaQD>)

Şekil 15 Alan Peckolick, “Beards” (Sakallar) kitap kapağı, 1976. (Kaynak: <https://www.printmag.com/imprint/my-favorite-lubalin/>)

Şekil 16 Hole (Delik). (Kaynak: <https://www.behance.net/gallery/142738/Type-as-image>)

Şekil 17 VOX Sistemine göre yazı sınıflandırması. (Kaynak: <https://tr.pinterest.com/pin/575827502355848142/>)

TİPOGRAFİK TASARIMDA KULLANILAN YAZI KARAKTERİNİN ÖNEMİ

Şekil 18 Refik Yalur, Aids, 2019.

Şekil 19 Milton Glaser, New York logosu. (Kaynak: <https://www.miltonglaser.com/>)

Şekil 20 Gene Federico, “Woman’s Day” (Kadınlar Günü) için tasarladığı ilan, 1953. (Kaynak: <https://www.aiga.org/medalist-genefederico/>)

Şekil 21 Essential Schools. (Kaynak: <https://www.typographicposters.com/posters/mine/594953641abbcb141757a688>)

Şekil 22 Illüzyon. (Kaynak: <https://www.typographicposters.com/posters/konrad-roche/5c668f1ffc2cde53db6c3902>)

Şekil 23 Henri de Toulouse-Lautrec’in ölümünün yüzüncü yılını onurlandıran poster sergisi, 2001. (Kaynak: <https://www.monotype.com/resources/articles/type-mixtape-paula-scher>)

Şekil 24 “Chopping Mall” film afişi. (Kaynak: <https://tr.pinterest.com/pin/264656>)